

Zagospodarowanie walorów turystyczno-kulturowych północnego i południowego Omanu

Magdalena Kugiejko

ORCID 0000-0002-2355-6429

kugiejko@amu.edu.pl

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych,
Katedra Turystyki i Rekreacji

Podziękowania dla Pani Dominki Dudziak za nieocenioną pomoc przy zbieraniu danych w terenie oraz opracowaniu graficznym rycin. Badania były realizowane w ramach Projektu Geopraktyki, Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych.

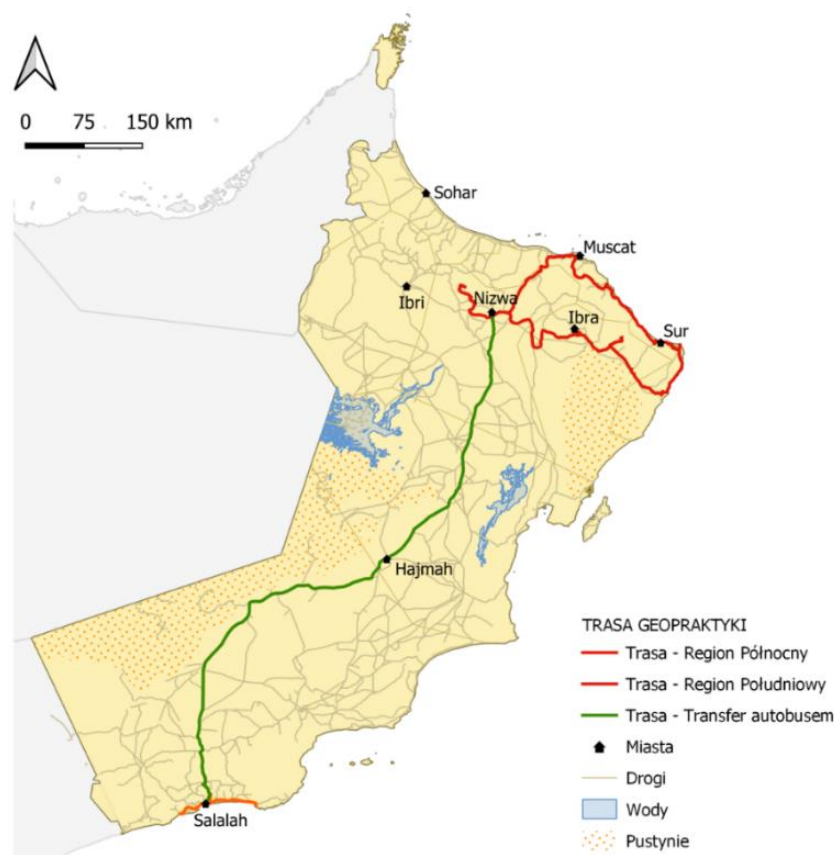
Abstrakt: Ostatnie dekady potwierdzają znaczący rozwój światowego rynku turystycznego co ma duże znaczenie dla państw należących do *Gulf Cooperation Council*. W artykule przedstawiono analizę potencjału turystyczno-kulturowego Omanu. Porównano występowanie i dostępność bazy noclegowej oraz infrastruktury towarzyszącej w północnej i południowej części kraju. Badana oparto o analizę dostępnych statystyk, obserwację terenową i źródła wtórne. Opracowanie obejmuje charakterystykę tendencji zmian ruchu turystycznego w latach 2011-2018. Ważnym uwarunkowaniem rozwoju turystyki kulturowej na analizowanym obszarze jest dziedzictwo kulturowe, tradycyjny styl życia Omańczyków. Te elementy znacząco przyczyniają się do możliwości rozwoju turystyki ukierunkowanej na poznanie tradycji i historii Omanu.

Słowa kluczowe: zagospodarowanie turystyczne, Oman, turystyka kulturowa, potencjał turystyczny

Wprowadzenie

Środowisko przyrodnicze od wieków ma wpływ na rodzaj i miejsce prowadzonej przez człowieka działalności. Jest to też widoczne w turystyce, która jest silnie uzależniona od występowania aprobowanych przez turystów elementów środowiska oraz tworzonej infrastruktury turystycznej. Ostatnie dekady potwierdzają znaczący rozwój światowego rynku turystycznego, co ma znaczenie dla państw należących do GCC (*Gulf Cooperation Council*). Wśród członków GCC, Oman jako ostatni przyłączył się do „turystycznego wyścigu”, jednak ta część gospodarki, szybko stała się jedną z wiodących w sektorze nie związanym z wydobywaniem ropy naftowej [Winckler 2007, s. 127]. Należy zauważyć, że w Omanie przestrzenny rozkład walorów nie jest równomierny. Skupia się on głównie w północnych i południowych częściach kraju, obejmując region Zufar (Zufār) w południowej części Omanu, a dokładniej miejscowości Salalah wraz z okolicami. Ponadto w przeciwległej północno-wschodniej części kraju, obejmuje prowincje: Maskat (Masqaṭ), Ad-Dachilijja (Ad-Dāḥiliyya),

Prowincję Południowo-Wschodnią (*Ġanūb aš-Šarqiyya*) oraz Prowincję Północno-Wschodnią (*Šamāl aš-Šarqiyya*) (ryc. 1).

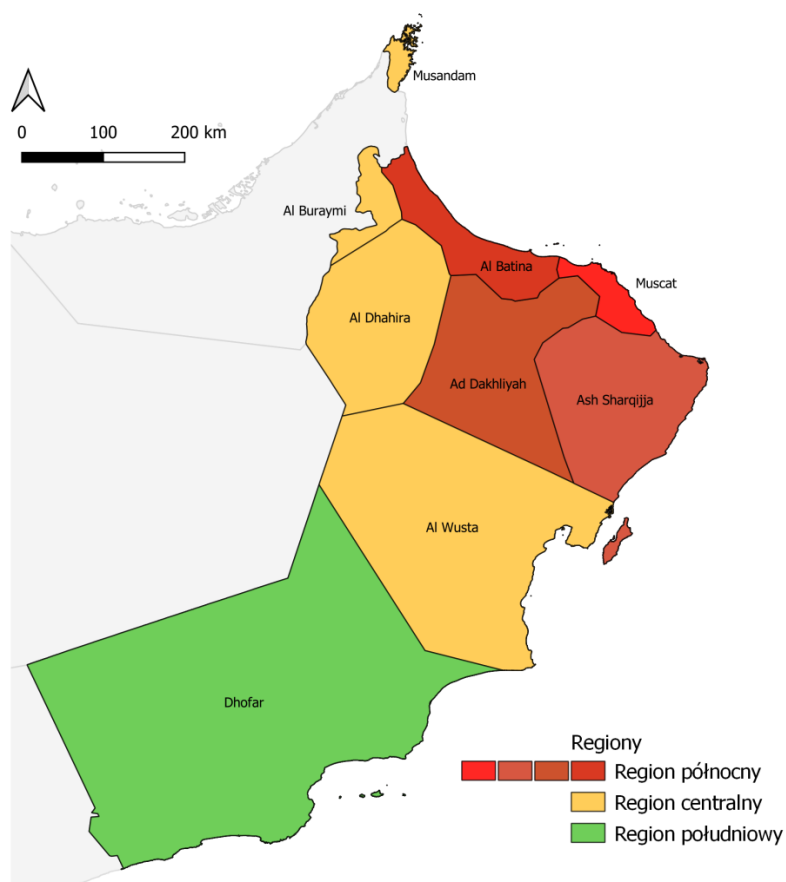

Ryc. 1. Obszar prowadzonych badań - trasa przejazdu

Źródło: opracowanie D. Dudziak

Oman znajduje się w Azji Południowo-Zachodniej, w południowo-wschodniej części Półwyspu Arabskiego. Oblewany jest przez wody Oceanu Indyjskiego, a dokładniej wchodzącego w jego skład wód Morza Arabskiego od strony południowej i wschodniej. Od północnego wschodu natomiast otoczony jest wodami Zatoki Omańskiej. Na północy oddzielony od reszty kraju znajduje się przylądek Musandam, oblewany przez wody Zatoki Perskiej i cieśniny Omruz. Linia brzegowa wynosi około 1 700 km [Al Busaidi i in. 2016]. Państwa graniczące z Omanem od strony zachodniej to Jemen, od północnego zachodu – Arabia Saudyjska oraz Zjednoczone Emiraty Arabskie. Na północy znajduje się enklawa Musandam, która otoczona jest terytorium Zjednoczonych Emiratów Arabskich i przez którą Oman graniczy również z Iranem [Polakowska 2019]. Oman podzielony jest na jedenaście gubernatorstw (ryc. 2). Oman jest monarchią absolutną, gdzie państwem rządzi sułtan a stolicą kraju jest Maskat.

Tereny obecnego Omanu były bardzo ważnym ośrodkiem handlu z Mezopotamią, Persją i Indiami od III tysiąclecia p.n.e., gdzie najważniejszym surowcem było kadzidło oraz miedź. Od XVI w. Oman podlegał Portugalczykom [Kwiatek 1995]. Od XVIII w. do władzy doszła obecnie panująca dynastia ibn Saidów, która przeniosła stolicę do Maskatu. Wówczas zaczęły wzrastać wpływy brytyjskie, gdzie w XIX w. podpisano traktat o „przyjaźni, handlu i nawigacji”, który podporządkował Oman Wielkiej Brytanii. Od 1970 roku do władzy doszedł Kabus Ibn Said, detronizując własnego ojca i znacznie zmieniając dotychczas zacofane państwo.

Ryc. 2. Mapa Omanu z podziałem na regiony
Źródło: opracowanie D. Dudziak

Oman przyjęto jako członka ONZ, a kraj otworzył się na handel z zachodem [Maik 1999]. Sułtan Kabus stworzył nowoczesne struktury państwowe, który umożliwiły rozwój kraju (budowa szkół, dróg i szpitali). Sułtan cieszył się ogromnym poparciem społeczeństwa, niestety w 2020 roku zmarł. Oman zamieszkuje 4,625 mln osób, przy czym jedynie 57,5% stanowią Omańczycy [NCSI 2020]. Pozostałą część stanowią imigranci zarobkowi głównie z Indii, Pakistanu, Iranu i innych państw arabskich. Najwięcej osób zamieszkuje gubernatorstwo Maskat a ich liczba wynosi

około 1,4 mln. W Omanie miasta skupiają większą część społeczeństwa, aż 86,3% [CIA 2020]. Poziom rozwoju funkcji turystycznej jest w poszczególnych zakątkach świata zróżnicowany i uzależniony od wielu determinant. Wśród nich wymienić można m.in.: położenie geograficzne, klimat, uwarunkowania społeczno-ekonomiczne i polityczne, infrastrukturę turystyczną, dostępność komunikacyjną versus walory turystyczne. Zespół cech przyrodniczych i antropogenicznych decydujący o zainteresowaniu turystów danym miejscem czy regionem przekłada się na wielkość ruchu turystycznego - warunkując perspektywy rozwoju turystyki. Dlatego też, celem artykułu jest przeanalizowanie potencjału turystyczno-kulturowego Omanu.

W części teoretycznej wskazano na ogólne czynniki wpływające na rozwój turystyki w kraju. Dokonano inwentaryzacji elementów przyrodniczych oraz antropogenicznych, atrakcji turystycznych, infrastruktury turystycznej oraz dostępności komunikacyjnej. W artykule, skupiono się również na analizie tendencji zmian ruchu turystycznego w latach 2011-2018 oraz przedstawieniu potencjału badanych atrakcji turystycznych (znaczenie historyczne, kulturowe wraz ze sposobami ich udostępnienia). Zasadne było podczas analizy wprowadzenie podziału na północną i południową część kraju. Pomimo, że obie części powierzchniowo są zbliżone to zdecydowanie różnicuje je zagospodarowanie czy dostępność. Kolejno przedstawiona została metodyka badań oraz wyniki. Artykuł kończy podsumowanie oraz wskazanie wybranych form turystyki kulturowej, które mogą stać się celem podróży turystów.

Stan współczesnej turystyki w Omanie

Od momentu odkrycia złóż ropy naftowej i gazu ziemnego ich wydobycie i eksport stały się głównym źródłem przychodów kraju. Niestety skutkiem izolacyjnej polityki rządów, turystyka praktycznie nie istniała. Dopiero po objęciu władzy przez Sułtana Qabusa w latach 70-tych, społeczno-ekonomiczna polityka diametralnie się zmieniła. Przychody z paliw kopalnych zaczęto inwestować w infrastrukturę (drogi, budynki), w tym turystykę. W latach 90-tych nastąpił znaczący wzrost świadomości potencjału turystycznego i dalsza rozwijająca się zależność od wpływów z ropy, spowodowały dywersyfikację gospodarki [Winkler 2007; KPMG 2019]. W planach i strategiach rozwoju zaczęto wyróżniać turystykę (polepszenie sytuacji ekonomicznej kraju). Ponadto rozwój turystyki zwiększa udział zatrudnienia rodowitych Omańczyków¹.

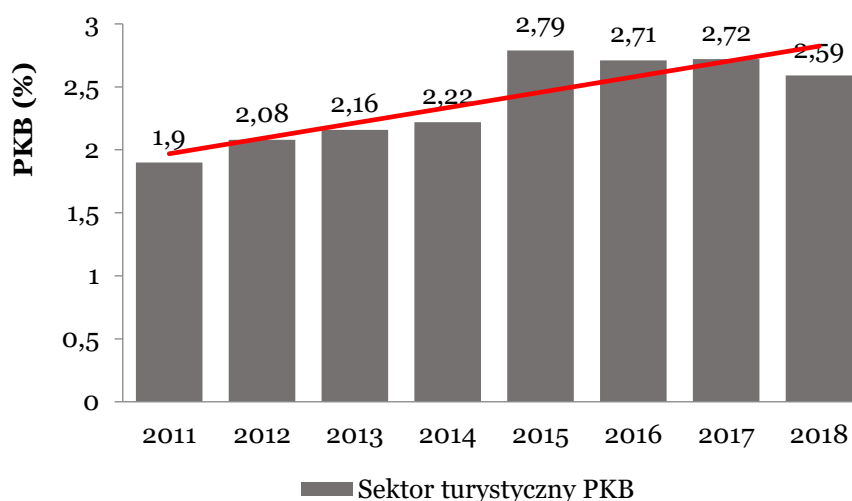
¹ Omanizacja gospodarki, jest jednym z nadrzędnych celów rozwoju ekonomicznego kraju. dlatego m.in. w hotelach wymagane jest aby wśród zatrudnionych osób udział Omańczyków wynosił 50%. Jest to

W porównaniu do innych krajów GCC, Oman posiada liczne walory turystyczne a ponadto jest stabilny i bezpieczny politycznie. Oman jest również postrzegany jako „nowy i egzotyczny” kierunek a w regionie bliskiego wschodu uchodzi za jeden z najbardziej „nieznanych” [Winckler 2007]. Oman promuje się zupełnie inaczej niż np. Dubaj czy Kuwejt (nowoczesne i biznesowe miasta), używając sloganów takich jak „*Oman the Essence of Arabia*”, „*bring the friend to Omaní*” [Baporikar 2012] czy „*Beauty has an address*” [Oman Ministry of Tourism 2020]. Ostatnie lata pokazują pewne trendy rozwoju turystyki gdzie znaczącym segmentem jest turystyka luksusowa. Potencjał widoczny jest również w eko-turystyce i turystyce zrównoważonej. Podkreślić należy również rozwój turystyki biznesowej i MICE. Ogólnokrajowym kierunkiem marketingowym jest promocja przede wszystkim dziedzictwa i kultury lokalnej, ale nie wyklucza się ofert 3xS (*Sun, Sea and Sand*). Kolejne tendencje skupiają się już na turystyce aktywnej, a szczególnie na tzw. *adventures travel*, do której zalicza się eksplorację jaskiń, *diving*, *snorkeling*, wyprawy na pustynię, *canyoning*, górską turystykę rowerową, wspinaczkę, trekking, wyścigi wielbłądów czy obserwacje delfinów [Baporikar 2012].

Turystyka, stała się jednym z bardziej znaczących sektorów gospodarki w Omanie. Od 2005 do 2014 roku wpływy z turystyki zewnętrznej niemal się podwoiły, a z turystyki wewnętrznej potroiły. W czasie ostatnich 5 lat udział tego segmentu utrzymuje się na wysokim poziomie [Al-Badi i in. 2017, s 86]. Znaczny wzrost udziału turystyki w PKB po 2014 roku (ryc. 3) spowodowany był kryzysem paliwowym. Dalszy coroczny wzrost cen paliw kopalnych powodował mimowolny, nieznaczny spadek udziału turystyki w PKB (pomimo, iż przychody wzrastały).

---

związane z wytworzeniem się podwójnego rynku pracy, która wynika z pojawieniu się bardzo dużej liczby imigrantów zarobkowych [Sokhalingam i in., 2013].

Ryc. 3. Udział sektora turystycznego w PKB Omanu w latach 2011-2018

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z NSIC z 2019

Najnowsze strategie rozwoju mają na celu zwiększenie wpływów z turystyki (PKB z 2,2% w 2014 do aż 6% PKB w 2040 roku). Wiąże się to z dywersyfikacją i zwiększeniem wpływów segmentów rynku niezwiązanych z przemysłem naftowym do aż 91,5% do 2040 roku i obniżenie wpływów z tego sektora do 8,4% [Preliminary Vision Document 2019]. Jednym z najważniejszych wskaźników przedstawiających rozwój omawianego sektora jest rosnąca liczba turystów (tab. 1). W 2018 roku wynosiła 3,24 mln osób. Największy ruch turystyczny generowany był przez mieszkańców G.C.C. (*Gulf Cooperation Council*). Obiekty noclegowe występują głównie w większych miejscowościach (Muscat, Al. Batina, Ad-Dachilijja) na wybrzeżu (region Zufar) i w okolicy poszczególnych atrakcji turystycznych (m.in. okolice pustyni Asz-Szarkijja). W Omanie 412 obiektów oferuje 22 182 pokoje (stan na 2018 rok) z czego duża część (35%) przypada na miejsca o wysokim standardzie (hotele 5- i 4-gwiazdkowe) oraz apartamenty (22%). Ponad 1/3 bazy noclegowej stanowią hotele 1-, 2- i 3-gwiazdkowe. Pozostałe obiekty można zaklasyfikować jako domy wypoczynkowe, kempingi, *heritage* czy *green lodge*.

Tab. 1. Liczba turystów przyjeżdżających do Omanu w latach 2011-2018

Rok	Całkowita Liczba turystów	Turyści międzynarodowi		Turyści G.C.C.		Turyści na statkach wycieczkowych	
		liczba	%	liczba	%	liczba	%
2011	1 394 851	660 397	47	662 195	47	-	-
2012	2 063 956	928 972	45	789 461	38	256 721	12
2013	2 124 880	1 052 323	50	772 535	36	202 159	10
2014	2 223 600	1 136 919	51	849 546	38	125 375	6
2015	2 618 277	1 278 448	49	1 062 215	41	147 269	6
2016	3 206 888	1 374 217	43	1 311 349	41	217 153	7
2017	3 258 152	1 369 199	42	1 587 206	49	221 813	7
2018	3 241 757	1 491 844	46	1 471 708	45	193 467	6

Źródło: Opracowanie własne za NSIC z 2019

Znaczna liczba hoteli (tab. 2) znajduje się w części północnej stanowiąc aż 321 placówek, przy czym prawie połowa (155) znajduje się w Muskacie. W południowej części w regionie Zufar obiektów zaliczanych do bazy noclegowej jest jedynie 34 [dane NCIS 2018].

Tab. 2. Liczba obiektów noclegowych oraz pokoi w 2018 roku

Region	Gubernatorstwo	Hotele	Pokoje
Północ		321	16486
	Muscat	155	12106
	Pozostałe	166	4380
	• Ad Dakhliyah	41	1254
	• Al Batinah North	30	1138
	• Al Batinah South	16	427

	• Ash Sharqiyah South	52	1077
	• Ash Sharqiyah North	27	484
Południe	Dhofar	34	3576

Źródło: Opracowanie własne za Oman Ministry of Tourism

Różnica w liczbie pokoi pomiędzy tymi rejonami jest wprost proporcjonalna: na południu 3 576 pokoi, na północy 16 486 (Muskat – 12 106, pozostałe regiony – 4 380). Wraz ze zróżnicowaniem przestrzennym należy zauważyć heterogeniczność klasy obiektów noclegowych. W okolicach Salalah przeważają obiekty o wysokim standardzie (4 i 5- gwiazdek). Tendencja ta również utrzymuje się w stolicy, natomiast w innych północnych prowincjach kraju przeważają obiekty o niższym standardzie (m in. apartamenty, obiekty kempingowe). Omański Urząd Statystyczny (NCIS) niestety nie uwzględnia w zestawieniach liczby obiektów gastronomicznych. Korzystając jednak z portalu TripAdvisor można określić rozmieszczenie i dostępność obiektów gastronomicznych. Według portalu TripAdvisor [tripadvisor.com, 1.03.2020] znajdują się one w większych miastach - Muskat – 585 obiektów, pozostałe miasta na północy kraju tj.: Seeb – 95, Sohar – 35, Nizwa – 30 czy Sur – 19. Na południu natomiast jest to miejscowość Salalah gdzie ich liczba wynosi 92. Ponadto wyższej klasy hotele (niekoniecznie znajdujące się w miastach) posiadają własne restauracje [Rybkowska-Cegielska i in. 2016]. W Omanie poza restauracjami popularnością cieszą się tzw. *coffee shopy*. Dodatkowo w latach 2013-2019 zaczęło pojawiać się coraz więcej lokali sieci międzynarodowych takich jak McDonald (obecnie 22 obiekty), KFC, Pizza Hut czy Costa Coffee, które w większości mieszczą się w obrębie centrów handlowych.

O rozwoju kraju świadczy również rozbudowa usług transportowych i komunikacyjnych. W Sułtanacie funkcjonuje 5 lotnisk obsługujących loty komercyjne (Muskat, Salalah, Sohar, Duqum oraz Khasab), w 2019 roku obsługiwały one 73 destynacje [PACA 2019]. Największe lotniska to *International Muscat Airport*, które obsługuje rocznie ponad 16 mln pasażerów oraz *Salalah Airport* obsługujące ok. 1,3 mln rocznie [PACA 2019]. Do Sułtanatu można również dostać się drogą lądową z Jordanii oraz Zjednoczonych Emiratów Arabskich oraz morską. Transport morski jest bardzo popularny w północnej części kraju, szczególnie pomiędzy gubernatorstwem Musanda, Muskatem, portami na terenie Al-Batina oraz wysp oraz na wschodnim wybrzeżu do wyspy Massirah [NFC 2020]. Sieć dróg wewnątrz kraju

nadal nie jest dobrze rozwinięta. Dopiero od lat 70-tych XX wieku zaczęto jej rozbudowę. Na terenie Sułtanatu znajdują się jedna autostrada łącząca Muscat z ZEA oraz droga ekspresowa łącząca Muscat z Salalah. Drogi asfaltowe znajdują się na terenie całego kraju, natomiast ich największa koncentracja znajduje się na północy, na wybrzeżu i na południu kraju. W interiorze, górach oraz w mniejszych miejscowości przeważają drogi szutrowe.

Potencjał turystyczny Omanu

W Omanie przeważa krajobraz górzysto-wyżynny a jego najbardziej charakterystycznym elementem na północy kraju są góry. Pasma górskie Al-Hadžar al-Gharbi ciągnie się od przylądka Musandam ku południu. Dalej w kierunku południowego wschodu ciągnie się najwyższe i największe pasmo górskie Omanu Al-Dżabal al-Achdar z najwyższym szczytem kraju Dżabal asz-Szams – 3 018 m n.p.m. (tzw. Góra Słońca). Od strony północnej góry, tworzą wąską nadbrzeżną nizinne Al-Batina. Obszar ten jest najgęściej zaludniony. Dalej na północnym wschodzie mieści się niższe pasmo Al-Hadžar asz-Szarki [Gudowski i in. 1997]. Te dwa ostatnie pasma przecięte są doliną Wadi Sama'il, która jest strategicznym punktem jeśli chodzi o komunikację między stolicą a wewnętrzną, pustynną częścią kraju. Znaczną powierzchnię kraju stanowią pustynie. Na południe od gór Al-Hadžar asz-Szarki rozciąga się piaszczysta pustynia Asz-Szarkijja, której wydmy sięgają nawet 200 m wysokości. W zachodniej części kraju znajduje się część największej pustyni Półwyspu Arabskiego Ar-Rab al-Chali, zwana również Empty-Quarter. Jednakże większa część tej pustyni leży po stronie sąsiednich państw: Arabii Saudyjskiej, ZEA i Jemenu. Na terenie Omanu nie ma stałych rzek, a sieć rzeczna stanowią jedynie rzeki okresowe, zwane wadi. Wadi wpadając do morza często tworząc laguny [Polakowska 2019]. Oman znajduje się w strefie klimatu zwrotnikowego suchego w odmianie kontynentalnej, pomimo bezpośredniego sąsiedztwa wód Oceanu Indyjskiego. W lipcu w Omanie jest bardzo gorąco, w Maskacie w ciągu dnia temperatura często przekraczają 40°C, a na pustyni Ar-Rab-al-Chali nawet ponad 50°C [Polakowska 2019]. W kraju opady są niewielkie lub nie występują w ogóle, średnia roczna opadów nie przekracza 100 mm. Wyjątkiem jest region Dhofar, w południowo-wschodniej części kraju gdzie występuje klimat tropikalny, związany z pojawiającymi się tam monsunami [NCSI 2020]. Okres ten w regionie Zufar nazywany jest *khareef*. Częstym zjawiskiem związanym z opadami są tzw. *flash flood* (czyli błyskawiczne powodzie).

Wiążą się one z gwałtownymi ulewami, gdzie zazwyczaj suche koryta rzeczne w zaledwie nawet kilka minut zmieniają się w rwące rzeki [Rybkowska-Cegielska i in. 2016]. Szczegółowy opis warunków przyrodniczych potwierdza, że terytorium Omanu w dużej mierze nie sprzyja rozwojowi turystyki.

Niemniej jednak atrakcyjność turystyczna [Rogalewski 1979, Świeca; Brzezińska-Wójcik 2009; Kowalczyk 2013, s. 35- 42] na którą składa się ranga walorów turystycznych [Lijewski i in. 2002, s. 72], dostępności komunikacyjnej oraz zdolność obsługi urządzeń turystycznych są przedmiotem zainteresowania turysty [Kowalczyk 2000, s. 88–97].

Metodyka badań

Zamierzeniem artykułu, który wyrażono już we wprowadzeniu była analiza potencjału turystyczno-kulturowego Omanu. W tym celu przeprowadzono badania, które pozwoliły porównać ze sobą stan istniejącego zagospodarowania turystycznego. Szczegółowe informacje o zagospodarowaniu i usługach turystycznych zebrano podczas badań terenowych w ramach projektu „GEOpraktyki – wokół pustyń Omanu”. Okres badań terenowych obejmował czerwiec 2019r. Opracowanie obejmuje charakterystykę tendencji zmian ruchu turystycznego w latach 2011-2018. Porównano również występowanie i dostępność bazy noclegowej oraz infrastruktury towarzyszącej w północnej i południowej części kraju. Badana oparto o analizę dostępnych statystyk, obserwację terenową i źródła wtórne. Podczas opracowywania istotnym źródłem informacji były raporty turystyczne przygotowane przez Fitch Solution oraz dane z Narodowego Centrum Statystyki i Informacji z 2019 roku (*NCSI - National Center for Statistics & Information*). Na podstawie przeprowadzonej inwentaryzacji atrakcji przyrodniczych i pozaprzyrodniczych oraz zwiadu terenowego przygotowano analizę infrastruktury turystycznej i wybranych atrakcji. Dodatkowo wprowadzono podział na północną i południową część kraju. Do opisu wykorzystano kryteria opracowane przez Armina Mikos von Rohrscheidt [2010]. Uwzględniano elementy obsługi turystycznej m.in. dostępność informacji turystycznej, infrastruktury turystycznej, komunikacyjnej czy oferta czasu wolnego w tym atrakcje krajobrazowe. Do przedstawienia atrakcji turystycznych wykorzystano podział na główne regiony kraju (ryc. 2). Przygotowaną analizę w odniesieniu do każdego z nich zawarto w tabelach (tab. 3-9).

Inwentaryzacja badanego obszaru

W licznych publikacjach [Rogalewski 1979; Pawlikowska-Piechotka 2009; Kowalczyk, Derek 2010; Kowalczyk 2017] stosuje się zamiennie różną nomenklaturę określającą termin zagospodarowanie turystyczne m.in. infrastruktura turystyczna czy baza materialna turystyki. Zagospodarowanie turystyczne, czyli istnienie zarówno urządzeń i usług dzięki, którym dana przestrzeń geograficzna jest dostępna dla turystów. Przystosowanie owej przestrzeni powstaje uwzględniając potrzeby turystów (funkcja edukacyjna, zaspokojenia potrzeb bytowych, zapewnienia bezpieczeństwa). Wykorzystując przedstawioną w poniższych tabelach (tab. 3-9) inwentaryzację atrakcji przyrodniczych i pozaprzyrodniczych uzupełnioną o zwiad terenowy przygotowano szczegółowe analizy infrastruktury turystycznej wybranych atrakcji.

Tab. 3. Wybrane atrakcje turystyczne Regionu Muskat

REGION MUSCAT	
PRZYRODNICZE	KULTUROWE
MUSCAT	MUSCAT - MIASTO
• plaże ○ Shatti Street ○ Qurm Beach ○ Al Bustan Beach • morze ○ występowanie żółwi morskich	• Matrah ○ targ - suq ○ Corniche - bulwar i park Riam ○ Bait al. Baranda - muzeum ○ fort • Stare Miasto ○ Old Muscat Gates ○ Muzeum W Bramie ○ Muzeum Narodowe ○ Pałac Qasr Al Alam ○ Forty (Al Mirami, Al Jalali) ○ Bait Al Zubair - muzeum ○ Bait Muzna - galeria ○ Bait Fransa - muzeum ○ Bait Al Bab al Kabir • Centrum Rozrywki Funzone • Wielki Meczet Sultana Kabusa • Opera Narodowa • Muzeum Omańskiego Dziedzictwa
Bawshar Sands - pustynia	
Al Seeb - Oman Botanic Garden	
Yiti - piaszczysta plaża	
Wadi Mayh - synklina.	
Bandar al.-Khairan (laguna)	
• lasy namorzynowe • zatoka z delfinami i żółwiami • rafy koralowe	
As-Sifah	
• plaże z wydymami • rafa koralowa	
Zwrotnik raka	
Quiryat Coastal Hike	

Wadi Sireen Reserve	• Ecology Oman centre
Wadi al-Arbeien	• Planetarium
Wadi al-Hail z wodospadem	• Oil & Gas Exhibition Centre
Wadi Al Hawqayan	• Muzeum Armii
Wadi Al Khoudh	• Festiwal Maskatu
Wadi Daygah Dam	• Budynek Parlamentu - Al Bustan
Bimmah Sinkhole	• Children's Museum
GEOSTANOWISKA (30 w okolicach Muskatu)	AS-SIB
	• Uniwersytet Sułtana Kabusa
	• Bait al.-Barak Royal Palace - Rezydencja
	Jabal Shifah - nowoczesny kurort
	Tama na Wadi Daygah Dam oraz ogrody
	Bawshar Tombs - archeological site

Źródło: Opracowanie własne za: Rybkowska-Cegielska i in. 2016, Dera i in. 2016, Polakowska 2019, Oman Ministry of Tourism

Tab. 4. Wybrane atrakcje turystyczne Regionu Dachilijja

REGION DACHILIJJA	
PRZYRODNICZE	KULTUROWE
GÓRY HADŻAR	BAHLA
	• Fort Bahla UNESCO
	• Targ - Suq
	• ceramika
	NIZWA
	• Fort Nizwa
	• Wielki Meczet
	• Targ - Suq
	◦ Targ Zachodni i Targ Wschodni
	◦ Kozi targ
• Jernan Cave • Wadi Muaydin • Wadi Tanuf • Wadi Qashah - wodospady i jeziorka • Wadi Damm • Al Kittan Cave • Dżabal Szams ◦ Snake George Canyon (Wadi Bimmah) ◦ Wadi Ghul ◦ Wadi Al. Nakhur ◦ Via Ferrata ◦ Grand Canyon	Imti - ruiny wioski
	Dżarbin - zamek/fort
	Birkat Al. Mawz - Bait Al. Radidah z faladżem i ogrodami palmowymi- UNESCO
	Al. Fiqayn Fort
	Tanuf - miasteczko ruiny
Nizwa	Al. Ainayn Castle

Gorące źródła	Al. Hamra
	- Domy z cegły mułowej - Bait Al. Safah - muzeum
	Misfat
	- Domy z cegły mułowej - Plantacje palmowe - Faladż
	Blad Sayt - tradycyjna wioska z tarasami
	Salut - ruiny i wykopaliska archeologiczne
	Zakeet Tombs – wykopaliska archeologiczne
	Izki
	- Faladż Al.-Malki UNESCO - Zamek Izki
	Adam - ruiny starych domów i ogrody palmowe
	Manah
	Stare miasto i dawne mury miejskie

Źródło: Opracowanie własne za: Rybkowska-Cegielska i in. 2016, Dera i in. 2016, Polakowska 2019, Oman Ministry of Tourism

Tab. 5. Wybrane atrakcje turystyczne Regionu Zahira

REGION ZAHIRA	
PRZYRODNICZE	KULTUROWE
Góry HADŻAR	IBRI
- Dżabal Miszt - Wadi Damm	- Fort/ zamek - Souq
Umm as-Samim - (sheba kontynentalna) - ruchome piaski	Wykopaliska archeologiczne Bat i Al-Ajn UNESCO
	Ruiny fortu As-Sulaif

Źródło: Opracowanie własne za: Rybkowska-Cegielska i in. 2016, Dera i in. 2016, Polakowska 2019, Oman Ministry of Tourism

Tab. 6. Wybrane atrakcje turystyczne Regionu Musandam

MUSANDAM	
PRZYRODNICZE	KULTUROWE
Góry Hadżar	Chasab
Dżabal al.-Harim	Fort Chasabu z muzeum

• Płaskowyż Sayh • Wadi ArRawdha • Wadi Sal al A'la	• Bait al-Qufl – stanowisko archeologiczne • Port • Rejsy łodziami
Rafy koralowe	Jabal Hareem Fossils
Fiordy • Fiord Shim - z rafą koralową • Fiord Nadżd (laguna) • Chaur an-Nadżd • Zatoka Szam	Tradycyjne wioski rybackie • Sibi • Kumzar • Lima
Las akacjowy Al Khalidiya	Dibba • Fort • Port rybacki
Występowanie delfinów w zatoce	
Plaże	Bucha - fort i ruiny
• Bassa Beach • Dibba Beach • Al-Jadi Beach • Rocky Beach	Tawi - petroglify
	Qannah - tradycyjna wioska

Źródło: Opracowanie własne za: Rybkowska-Cegielska i in. 2016, Dera i in. 2016, Polakowska 2019, Oman Ministry of Tourism

Tab. 7. Wybrane atrakcje turystyczne Regionu Szarkijja (Szamal asz-Szarkijja oraz Dżanub asz-Szarkijja)

REGION SZARKIJJA	
PRZYRODNICZE	KULTUROWE
Pustynia Asz-Szarkijja • Oaza Badija • Wydmy	Pustynia Szarkijja • Beduini – kamping na pustyni • Badiya – tradycyjne wioski
GÓRY HADŻAR • Wadi Bani Chalid • Jaskinia Muqal Cave • Wadi Szab ◦ Jaskinia z wodospadem • Wadi Tiwi ◦ jeziorko z wodospadem • Trekking route E35 • Wadi Kabbah	Sinaw • Souq (tradycyjny dla Beduinów) • Ruiny osad
	Ibra • Targ wyłącznie dla kobiet • Souq • Ruiny osad
	Sur • Fort As-Sunaysliah

• Wadi Dimma • Płaskowyż Salma ◦ Majli al-Jinn - jaskinia • Jaskinie ◦ 7th Hole ◦ Abu Habban Cave ◦ Funnel i Arch Cave ◦ Window Cave ◦ Al.-Tahir	• Zamek Balid Sur • Maritime Museum • Dau – Fatah al. Chair
	Jaylah Tower Tombs
	Kalhat - wykopaliska
	Ras al.-Hadd • Fort • Stanowisko archeologiczne
	Dżalan Bani bu Ali - forty
As Saleel Nature Park	Wyspa Masira
Rezerwat Ras al-Dżinz - żółwie morskie	• Centrum informacji środowiska
Ras al-Hadd - miejsce lęgowe żółwi morskich	Al. Manzafah - archeological site
Plaże • Al. Aszchara - surfing • Ras Al. Hadd Beach • Khawr (laguna) AlBatah	
Wyspa Masira • Występowanie żółwi morskich • Piaszczyste plaże • Rafa koralowa	

Źródło: Opracowanie własne za: Rybkowska-Cegielska i in. 2016, Dera i in. 2016, Polakowska 2019, Oman Ministry of Tourism

Tab. 8. Wybrane atrakcje turystyczne Regionu Zufar

ZUFAR	
PRZYRODNICZE	KULTUROWE
Specyficzny klimat w sezonie khareef	Slalah • Plantacje bananów, kokosów i papai • Muzeum Krainy Kadzidla • Wielki Meczet - ruiny • Gold Souq • Pałac Sultana • Suk al-Haffa (kadzidło) • Al-Balid (wykopaliska) UNESCO
Wadi Dawkah - Natural Park of Frankincense Tree UNESCO	
Plaże • Salalah • Al-Fazayah • Shaat Hidden Beach • Mughsail	
Rezerwat Dhofar Lagoons	
	Grobowiec Hioba

• Laguna Taqah • Laguna w Chaur Rori • Laguna Awqad • Laguna Ad Dahareez	Ubar • Fort i stanowisko archeologiczne
	Shisr -Awbar - stanowisko archeologiczne
	Grobowiec Hud'a (Prophet Hood's tomb)
Las Baobabów	Dalkut - wrak śmigłowca
Pustynie	Taqah - fort
• Ramlat al-Hashman - wydmy • Ramlat al-Muqshin	Chaur Rori / Samharam - UNESCO
Góry Qamar	Mirbat
• Dżabal al-Kara • Dżabal al-Samhan ○ Punkty widokowe ○ Natif-Hasik (Water Mountain) ○ Jabal Samhan Nature Reserve • Wadi Darbat ○ Skała trawertynowa • Tawi Attair Sinkhole • Tayq Sinkhole	• Mauzoleum Bin Alego • Fort
Mughsayl	
• Wodotryski • Jaskinia Al-Marnif	
• Dalkut - ogromny baobab	
Wyspa Al-Hallaniyyat	
• Występowanie żółwi morskich i humbaków	

Źródło: Opracowanie własne za: Rybkowska-Cegielska i in. 2016, Dera i in. 2016, Polakowska 2019, Oman Ministry of Tourism

Tab. 9. Wybrane atrakcje turystyczne Regionu Al Wusta

AL WUSTA	
PRZYRODNICZE	KULTUROWE
Pustynia Empty Quarter	
Rezerwat Oryksa Arabskiego	
Duqm Rock Garden	
Piaszczyste plaże	
• Ras Markaz	

• Duqm Beach • Sugar Dunes (Ras Bintawt Beach)	
Laguna Khawr Ghawi	
• Różowe jeziora • Występowanie flamingów	
Półwysep Barr Al. Hikman - ostoja ptaków	

Źródło: Opracowanie własne za: Rybkowska-Cegielska i in. 2016, Dera i in. 2016, Polakowska 2019, Oman Ministry of Tourism

Północny Oman

Muskat – Wielki Meczet Sułtana Kabusa

Jest to jedna z najczęściej odwiedzanych atrakcji turystycznych Omanu. Z uwagi na to, iż jest to miejsce religijne naniesione zostały ograniczenia dla turystów (wstęp dla zwiedzających - między godziną 8:00 a 11:00, ponadto w święta i piątek meczet jest zamknięty dla turystów). Wejście jest bezpłatne. Należy pamiętać o odpowiednim stroju, czyli zakrytych kolanach i ramionach, ponadto kobiety muszą mieć również zasłonięte włosy. Jeśli turysta nie ma odpowiedniego odzienia, jest możliwość wypożyczenia stroju. Wokół meczetu znajduje się duży parking, również z miejscami dla autokarów. Ponadto dla osób nie posiadających samochodu przygotowano liczne połączenia komunikacji miejskiej. Przy wejściu znajduje się niewielki sklep z pamiątkami, centrum informacji oraz toalety. Na terenie obiektu znajdują się tablice informacyjne głównie w języku arabskim i angielskim. Tablice zawierają treści dotyczące religii Islamu, historii budowli oraz fundatora – Sułtana Kabusa. Oznaczenia na terenie meczetu są w języku angielskim. Obiekt przystosowany jest do obsługi osób niepełnosprawnych (podjazdy, szerokie przejścia i dostosowaną toaletę).

Nizwa

Jest to jedno z największych miast w północnej części kraju, jest również głównym ośrodkiem gubernatorstwa Dachilijja. Oznaczenia o kierunku jazdy znajdziemy już przy wyjeździe z Muskatu. Można dotrzeć tam autokarem (prywatni przewoźnicy) czy komunikacją publiczną. Miasto jest najbardziej znane z tradycyjnego targu – *souku*, odrestaurowanego w latach 90-tych XX w. Tuż przy wejściu znajdują się anglojęzyczna tablica informacyjna pokazująca i opisująca plan targu. Uwzględniając poszczególne części, tj.: targ rybny, targ z rękodzielami, targ kozi, targ mięsny, targ daktyli. Sprzedający bez problemu porozumiewają się w języku angielskim. Nieopodal

targu znajduje się przestronny parking mogący pomieścić liczne autokary. Atrakcją, która przyciąga odwiedzających do Nizwy jest również fort. Oznaczenia zewnętrzne i wewnętrzne (tablice informacyjne), jak również przewodnicy czy obsługa kas komunikują się w języku angielskim. W punkcie informacyjnym możliwe jest uzyskanie darmowych broszur. W sezonie turystycznym organizowane są tu dodatkowe wydarzenia (pokazy tradycyjnego rzemiosła Omańskiego, jak wyszywanie tradycyjnych wzorów czy tworzenie naczyń z gliny). Mające na celu przybliżyć kulturę i historię. Wewnątrz fortu znajduje się sklep z pamiątkami i rzemiosłem lokalnej ludności. Dodatkowo na jego terenie występuje kilka *coffee shopów*, toaleta oraz sala modlitwy. Część fortu jest również przystosowana do obsługi osób z niepełnosprawnościami.

Wadi Bani Khalid

Jest to jedno z najbardziej rozpoznawalnych miejsc w Omanie (polecane w praktycznie każdym przewodniku oraz na stronie Ministerstwa Turystyki Omanu). Jest to najlepiej przygotowane wadi pod obsługę ruchu turystycznego. Oznakowanie Wadi Bani Khalid zaczyna się już około 80 kilometrów wcześniej, przy głównej drodze prowadzącej z Al. Kamil do Ibry. Jest to jedno z najczęściej odwiedzanych wadi [Polakowska 2019] głównie dzięki bardzo dobrej dostępności. Droga asfaltowa prowadzi bezpośrednio do parkingu, który znajduje się 200m wadi. Znacznym utrudnieniem może być fakt, że nie dojeżdżają tam żadne autobusy rejsowe. Tym samym należy korzystać z własnego transportu lub taksówki. Przed wejściem znajduje się obszerny parking (mogący pomieścić autokary) oraz jedyne tablice informacyjne dotyczące odpowiedniego zachowania się i ubioru. Niestety w obrębie wadi nie umieszczono żadnych tablic informacyjno-edukacyjnych mówiących o powstawaniu wadi, czy jego znaczeniu. Na terenie obiektu powstały liczne altany oraz kilka mostów łączących brzegi wadi, co zdecydowanie ułatwia poruszanie się po terenie. Wzdłuż wadi wytyczona została ścieżka, prowadząca do jaskini Muqal. Trasa jest oznakowana tylko na początku, przy głównym kompleksie, natomiast dalej oznaczenia zanikają. Niektóre fragmenty wadi zostały specjalnie przekształcone m.in. wybudowano schody oraz barierki. Przez dalszą część kanionu poprowadzona została trasa turystyczna, łącząca omawiane wadi z Wadi Tiwi. Trasa E35 prowadzi przez góry Al Hadżar aż do wybrzeża Morza Arabskiego i przewidziana jest na 2 dni trekkingu. Trasa opisana jest na stronie Ministerstwa jako *Trekking Route 3*. Dodatkowo na terenie całego kompleksu zatrudnieni byli ratownicy, którzy pilnowali bezpieczeństwa i porządku.

Jabal Shams (Dżabal Szams)

Jest to najwyższa góra Omanu, należąca do pasma Al Hadżar. Posiada ona dwa wierzchołki lecz tylko jeden jest dostępny dla turystów, na drugim znajduje się baza wojskowa. Dojazd do miejsca rozpoczęcia szlaku wymaga posiadania samochodu z napędem na 4 koła. Droga prowadząca do parkingu (niewielki i praktycznie nie oznakowany) jest w większości szutrowa. Jest możliwość wykupienia zorganizowanego trekkingu na Jabal Szams oraz do Wielkiego Kanionu przez lokalne biura turystyczne. Trasa turystyczna prowadząca na szczyt - W4, rozpoczyna się na płaskowyżu Dżabal asz-Szam i prowadzi wzdłuż krawędzi Wielkiego Kanionu. Początek trasy wyznacza kamień z wymalowaną nazwą szlaku. Na całej długości znajdują się trójkolorowe flagi namalowane na kamieniach, wskazujące kierunek marszu. Są one bardzo dobrze widoczne na trasie do jak i przy zejściu. Na trasie nie wyznaczono żadnych punktów widokowych. Dodatkowo ścieżka nie została zagospodarowana turystycznie, czyli brak tutaj jakichkolwiek tablic informacyjnych, ławek czy innej infrastruktury. Wzdłuż kanionu wyznaczono drugi szlak – W6. Droga dojazdowa prowadzi na parking, nieznacznie większy od tego ulokowanego przy szlaku W4. Na tym odcinku również jedynymi oznaczeniami są namalowane na kamieniach flagi. Na końcu szlaku trekkingowego przygotowano *Via Ferratę* czyli szlak o charakterze wspinaczkowym, wyposażony dla celów autoasekuracji w stalową linę. Ferrata utrzymana jest w bardzo dobrym stanie (regularnie sprawdzana).

Południowy Oman

Kraina Kadzidla UNESCO – Khor Rori (Sumhuram)

Droga do obiektu oznakowana jest wzdłuż głównej drogi, a samo stanowisko archeologiczne jest z niej widoczne. Aby dostać się na teren stanowiska należy uiścić opłatę w bramie wjazdowej. Na terenie stanowiska znajduje się duży parking, (mogący pomieścić autokary), toaleta, punkt informacyjny oraz kawiarnia. Zważając na fakt, iż przeprowadzane badania terenowe odbywały się poza sezonem były one zamknięte. Ponadto jest tam muzeum-galeria z kolekcją zbiorów, makiet. Na terenie całego obiektu umieszczono liczne tablice informacyjne, opisujące odkrycie stanowiska. Poza sezonem w kasach biletowych można zakupić dodatkowe broszur i przewodniki. Stanowisko otoczone jest siecią ścieżek (część z nich zaopatrzona jest w barierki), przy których ustawiono liczne ławeczki oraz altany. Całość jest w bardzo dobrym stanie, częściowo przystosowana dla osób niepełnosprawnych. Muzeum oraz obejście wokół

stanowiska są przygotowane tak, aby osoby niepełnosprawne mogły się po nim swobodnie poruszać. Teren odkrywki natomiast wymaga wejścia po schodach a poruszanie się wewnątrz np. na wózku inwalidzkim jest niemożliwe z uwagi na liczne wąskie przejścia i kamienie.

Mughsail – Blowholes i jaskinia Al-Marni

Miejsce to jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych atrakcji w południowej części Omanu. Oznakowanie na drogowskazach możemy już znaleźć przy wyjeździe z Salalah (około 50 km) oraz na głównej drodze prowadzącej do Jemenu. W to miejsce nie dojeżdża komunikacja publiczna. Tym samym należy korzystać z własnego transportu lub taksówki. Droga prowadząca do obiektu została stworzona specjalnie na potrzeby odwiedzających. Od głównej drogi prowadzi asfalt, do dużego parkingu przed wejście na teren wodotrysków. Przed wejściem znajduje się restauracja, stoiska z pamiątkami, mała gastronomia i toalety. W tym miejscu nie zabrakło również tablic informacyjnych (w języku arabskim i angielskim) dotyczące zachowania ostrożności. Nie zauważono żadnych tablic edukacyjnych informujących o stanowisku geologicznym, jego powstaniu i funkcjonowaniu. Na terenie atrakcji stworzono brukowane ścieżki, ponadto przy stromym brzegu zadbano o bezpieczne ogrodzenie. Miejsce zdecydowanie jest przystosowane dla osób niepełnosprawnych, m.in. liczne podjazdy zamiast stopni, ścieżki doprowadzające do stanowiska ułożono tak by łatwo można się po nich poruszać.

Tawi Attair

Lej krasowy Tawi Attair jest jednym z większych w Omanie. Pierwsze informacje o tej atrakcji znajdują się już przy głównej drodze z Salalah do Mirbat. Nieopodal wertebu krasowego znajduje się nieduży parking, z którego prowadzi wąska ścieżka wyłożona kostką brukową prowadząca bezpośrednio do schodów w dół zapadliska. W pobliżu parkingu znajduje się również *coffe shop* oraz toaleta. Tuż za punktem widokowym istnieje jednak nieoficjalna ścieżka prowadząca praktycznie na sam dół zapadliska. Jak wynika z obserwacji nielegalne zejście jest często uczęszczane (wydeptana trasa przejścia, w mediach społecznościowych liczne fotografie). Wzdłuż trasy pojawiają się poręcze oraz metalowe schody. Stan istniejącej w leju infrastruktury nie gwarantuje bezpieczeństwa.

Wadi Darbat

Znaki prowadzące na Wadi Darbat znajdują się tuż przy głównej drodze, która utrzymana jest w dobrym stanie i prowadzi bezpośrednio na parking. Nie kursują tam autobusy komunikacji publicznej. Wzdłuż Wadi Darbat znajdują się 2 atrakcyjne punkty turystyczne. Ulokowane przy największym zbiorniku wodnym miejsce wypoczynku jest dobrze zagospodarowane (kilka parkingów, restauracja, sklep, toalety oraz kilka ośrodków kampingowych). Nie ma tam jednak ławek czy altan. Kąpiel w wadi jest zakazana o czym informują tablice ostrzegawcze w języku arabskim jak i angielskim. Powodem są występujące tam drobne ślimaki, które przenoszą niebezpieczną chorobę układu nerwowego. Fragment wadi jest dostępny z poziomu sprzętu wodnego (kajaki, rowerki czy motorówki). Oferty wypożyczalni wywieszone są tuż obok sprzętu w języku arabskim i angielskim. Drugim często odwiedzanym punktem tego wadi jest fragment najbliższej ujścia z wodospadami i zbiornikiem wodnym. Droga dojazdowa jest nieoznakowana i fragmentami szutrowa zakończona niewielkim parkingiem, mogącym pomieścić zaledwie kilka samochodów. Istnieje tam wydeptana ścieżka prowadząca pod zbiornik przy wodospadach, nie jest ona oznakowana, tym samym łatwa do przeoczenia. Ponadto w okolicy wadi na trasie z Tawi Attair do Taqah utworzono kilka punktów widokowych, które nie są w żaden sposób oznakowane. W ich pobliżu znajdują się parkingi oraz altanki z ławeczkami, a pomiędzy nimi wyznaczono brukowane ścieżki. Otwarcie Omanu na międzynarodową turystykę przyczyniło się do utworzenia przez Ministerstwo Turystyki kompleksowej strony internetowej (www.omantourism.gov.om, 1.03.2021). Zawarte informacje są dostępne w dwóch językach: arabski i angielski. Ponadto pod patronatem Ministerstwa powstają kolejne portale zawierające informacje o kraju, regionach turystycznych (np. www.experienceoman.om, 1.03.2021). Ministerstwo przygotowało również serie darmowych map turystycznych, broszur informacyjnych po Sułtanacie i poszczególnych miastach m.in. Muskacie. Mapy oraz broszury można otrzymać na lotniskach w punktach Informacji Turystycznej, które są jedynymi na terenie kraju.

Ocena atrakcyjności turystycznej - podsumowanie

Pomimo, iż północna i południowa część Omanu powierzchniowo są bardzo zbliżone. Region południowy jest praktycznie niezamieszkały przez człowieka (rozległa pustynia, pasmo górskie Qamar). Ośrodki miejskie występują jedynie wzdłuż wybrzeża i okolice miejscowości Salalah. W części północnej zamieszkałe miejscowości są bardzo

rozproszone. Wpływa na to znacznie dłuższa linia brzegowa i pasmo górskie Al-Hadżar. Występuje tu więcej ośrodków miejskich, co sprzyja rozwojowi infrastruktury turystycznej. Pomimo dość rozdrobnionego i przestrzennie zróżnicowanego potencjału turystyczno-kulturowego, Oman należy do jednego z bardziej interesujących i szybko rozwijających się celów wyjazdów turystycznych. Charakter i zasięg przestrzeni turystycznej na analizowanym obszarze determinowany jest przede wszystkim zasobami przyrodniczymi, które nadają wyraźnie określone funkcje rekreacyjne. Cenne walory kulturowe Omanu i w wielu przypadkach unikatowe w skali całego Półwyspu Arabskiego, są dość mocno rozproszone i słabo zagospodarowane. Przestrzeń turystyki kulturowej, zgodnie z typologią zaproponowaną przez Liszewskiego [1995, s. 87-103], pozostaje nadal w fazie eksploracji i wymaga zdecydowanych kroków promocyjnych w celu jej rozwoju. Przeprowadzona analiza potencjału turystyczno-kulturowego Omanu południowego i północnego, jak również interpretacja jej wyników i obserwacje bezpośrednie, pozwoliły na wskazanie kilku form turystyki kulturowej, które wydają się mieć w regionie najlepsze warunki rozwojowe i mają szansę stać się celem podróży turysty kulturowego.

(1) Turystyka archeologiczna i tzw. „żywej historii”

Zarówno region północny i południowy obfituje w liczne zabytki i stanowiska archeologiczne, dokumentujące bogatą i długą historię osadnictwa na tych terenach. Tereny te były zamieszkiwane już kilka tysięcy lat temu, o czym świadczą liczne stanowiska archeologiczne oraz grobowce. Za dobry przykład mogą posłużyć tutaj wykopaliska Ubar, al-Balid oraz Chaur Rori (stanowiące część tzw. Krainy kadzidła wpisanej na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO), petroglify w okolicach miejscowości Tiwi czy wykopaliska archeologiczne Bat i al-Ajn, również wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Na terenie całego kraju występują bardzo znaczące kanały nawadniające, zwane faladżami, które są swoistym fenomenem Omanu. Niektóre z nich zostały wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, a są to: Falaj al-Malki, Falaj al-Katmeen, Falaj al-Jeela, Falaj Daris i Falaj al-Muyassar.

Uwagę turystów przyciągają również targi (tzw. *Suk*, *Souk*), na których można zakupić praktycznie wszystko od pamiątek, jedzenia, zwierząt po tradycyjne wyroby rzemieślnicze. Najczęściej odwiedzane souki znajdują się w takich miastach jak: Muscat (Matrah), Nizwa, Bahla, Sohar czy Salalah. Ponadto w miejscach o znanej już renomie turystycznej organizowane są inscenizacje historyczne i różnorakie działania

propagatorów tzw. „żywej historii” (np. w Nizwie pokazy tradycyjnego rzemiosła Omańskiego, tworzenie glinianych naczyń).

(2) Turystyka dziedzictwa kulturowego

Znaczącą część walorów kulturowych stanowią forty, które rozlokowane są po całym Sułtanacie od gór Al-Hadżar aż po wybrzeże w Dhofar. Do najbardziej znaczących zalicza się: al-Mirami i al-Jalali w Muskacie, fort w Bahla (wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO), fort w Nizwie, fort Dżarbin czy forty w Nachal czy al-Hazm. Ważnymi obiektami zabytkowymi są również tradycyjne wioski (wiele z nich zostało opuszczonych), do których zaliczyć można Mirbat, Qannah, Kumzar, wioski Badiya, Manah oraz Bład Sayt, czy unikatowa architektura miast (m.in. Muscat czy Nizwa). Wspomniane miejsca często nie są jednak przygotowane do obsługi ruchu turystycznego – brak oznakowania, tablic informacyjnych oraz bardzo słaba dostępność (a nawet w wielu przypadkach jej całkowity brak). Zdaniem autorki jest to jeden z najbardziej niedocenianych walorów regionu i potencjał, który należałoby znacznie bardziej rozwinąć w kierunku oferty edukacyjnej turystyki kulturowej.

Współczesne inwestycje w turystykę zaowocowały pojawieniem się wielu muzeów związanych z historią kraju, miast, fortów, dawną potęgą żeglarską Omanu czy kadzidelkowce. Ważniejsze muzea to: Bait al Baranda w Matrah, Muzeum Narodowe, Muzeum w Bramie, Muzeum Omańskiego Dziedzictwa w Muskacie, Muzeum Fortu Nizwa, Maritime Museum w Sur czy Muzeum Krainy Kadzidla w Salalah. Również obiekty związane z religią regionu wpisują się znacząco w atrakcyjność regionu. Zaliczyć do nich należy w pierwszej kolejności Wielki Meczet Sułtana Kabusa w Muskacie oraz meczety w takich miastach jak Salalah, Sohar czy Nizwa, jak również grobowce proroków m.in. Hioba czy Umrana.

(3) Turystyka przyrodniczo-kulturowa

Specyficznym elementem dziedzictwa regionu jest współzależność przyrodniczo-kulturowa. Zarówno północna jak i południowa część Omanu posiada wyjątkowe walory przyrodniczo-kulturowe, unikalny krajobraz kulturowy, jaki przez wieki wykształcił się na obszarze, widoczny choćby w materiale budulcowym większości obiektów zabytkowych. W przypadku walorów przyrodniczych Omanu w szczególności wyróżnia się walory geologiczne. W przewodnikach można spotkać się z określeniem, iż Oman to raj dla geologów (Polakowska, 2019). Na uwagę zasługuje trzydzieści

geostanowisk wyznaczonych w okolicach Muskatu czy Duqm Rock Garden. Wśród turystów najpopularniejsze są góry al-Hadžar z najwyższą górą Jabal Szams, z uwagi na łagodniejszy klimat, ale w szczególności przez przecinające je niezliczone wadi. Niektóre z nich tworzą wielkie kaniony (np. Grand Canyon, Snake George Canyon), w których można uprawiać nie tylko trekking, ale również wspinaczkę (*Via Ferrata*). Góry al-Hadžar mają liczne jaskinie gdzie do najpopularniejszych zalicza się: 7th Hole, Al Hoota Cave czy Al Kittan Cave. Podobnymi atrakcjami są również zapadliska m.in. Bimmah Sinkhole czy Tawi Attair Sinkhole. W obrębie wspomnianych miejsc organizowane są zorganizowane spotkanie, wyjścia podczas których można zwiedzać obszar z wykwalifikowanym przewodnikiem. Ten typ podróży może mieć charakter przyrodniczo-studyjny, który charakteryzuje wieloaspektowość, gdzie głównym celem wycieczki jest przyroda, ale na ich trasie występują też inne ciekawe obiekty będące obiektem zainteresowania różnych turystów kulturowych [Mikos von Rohrscheidt, 2010, s. 135]. Kolejnymi atrakcyjnymi przyrodniczo obszarami są pustynie. Największą popularnością cieszą się piaszczysta Asz-Szarkijja, posiadająca najwyższe wydmy w kraju oraz Bawshar Sand, znajdująca się w bliskim sąsiedztwie Muscatu. Największa pustynia w Omanie – Empty Quarter, jest mniej popularna ze względu jej kamienistego charakteru. Na rozległym terenie Wahiba Sands (Asz-Szarkijja) żyje obecnie ok. 3000 Beduinów, w tym plemię Al Wahiba, od którego wywodzi się nazwa pustyni. Mieszkańcy Wahiby trudnią się handlem daktylami, mlekiem kóz i zajmują się hodowlą wyścigowych dromaderów, które są ich największą dumą. Wykorzystując te elementy składowe (obszar pustynni, tubylcza ludność i ich koczowniczy tryb życia), tworzone są oferty czy markowe produkty turystyczne będące interesującym połączeniem aspektów kulturowych i przyrodniczych. Oman posiada bardzo długie i urozmaicone wybrzeże. Na północy w prowincji Musandam oprócz piaszczystych plaż możemy zaobserwować występowanie fiordów, stanowiące o atrakcyjności regionu. Klifowe i piaszczyste plaże usiane są na całym wybrzeżu Sułtanatu, a do najbardziej atrakcyjnych zalicza się: al Bustan beach, As-Sifah (na której występują wydmy), plaże wysp al Sawadi i Dajmanijat, Sugar Dunes, al-Fazayah czy Dibba beach. Na wybrzeżu na szczególną uwagę zasługują wodotryski w Mughsayl, przypominające gejzery. Kolejną osobliwością są laguny, które tworzą się przy ujściach wadi, a do najciekawszych zaliczyć może te objęte Rezerwatem Dhofar Lagoons. Właśnie w ich wnętrzu stworzył się unikatowy klimat (poprzez połączenie się wody słonej i słodkiej), tworząc idealne warunki dla bytowania najrozmaitszych gatunków ptaków. Wybrzeże jest miejscem

gdzie można wyróżnić wiele walorów związanych z występującą tu fauną i florą. W wschodnio-północnej części Omanu występują, również miejsca lęgowe żółwi morskich. Kolejnym walorem w północnej części kraju są rafy koralowe w szczególności w okolicach wysp Dajmanijat i przylądka Musandam. Wewnątrz kraju podziwiać można natomiast oryksa arabskiego łac. *oryx leucoryx* (zagrożony wyginięciem gatunek antylop), który dzięki programowi przywracania zagrożonych gatunków przyrodzie (restytucji) występuje ponownie w swoim naturalnym środowisku (ostatnia sztuka na wolności zginęła w 1972 roku). Rezerваты chroniące przyrodę są również utworzone w górach al Jabal al Achdar oraz Jabal Samhan.

Turystykę przyrodniczo-kulturową wyróżnić mogą też obiekty pośrednio związane z przyrodą takie jak muzea i wystawy przyrodnicze. W częściowo otwartych (na wolnym powietrzu) muzeach Maritime Museum w Sur czy Muzeum Krainy Kadzidla w Salalah znajdują się tam wystawy ukazują lokalne środowisko przyrodnicze, skutki działalności człowieka – zmiany środowiska naturalnego, jakie nastąpiły wraz z rozwojem cywilizacyjnym. Największy wpływ na ruch turystyczny w Omanie ma klimat, a dokładniej sezon Khareef. W tym czasie, czyli od lipca do września, skupia się głównie na południu i w większości generowany jest przez Omańczyków i obywateli krajów G.C.C. Ważnym uwarunkowaniem rozwoju turystyki kulturowej na analizowanym obszarze są wyżej wymienione zalety, tradycyjny styl życia oraz religijność Omańczyków przyczyniły się do rozwoju turystyki ukierunkowanej na poznanie tradycji i doznanie czegoś wyjątkowego.

Bibliografia:

- Al Busaidi M. K., Al Rashdi B. Y., Al Wahaibi H. A., Al Baimani M. K., Al Riamia R. H., Hector R., 2016, *Oman*, Ministry of Information Sultanate of Oman, Mazoon Press, Maskat Al-Badi A., Tarhini A., Al-Sawaei S., 2017, *Utilizing social media to encourage domestic tourism in Oman*, International Journal of Business and Management, nr 4(12), s. 84- 94
- Dera J., Kobylińska M., 2016, *Pascal Lajt. Oman.*, Wydawnictwo Pascal, Bielsko-Biała
- Gudowski J., Lisowski A. i in., 1997, *Encyklopedia Geograficzna Świata: Azja.*, Wydawnictwo OPRES, Kraków, t. 6
- Kowalczyk A., 2000, *Geografia turystyki*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, s. 88–97
- Kowalczyk A., 2013, *Zasoby przyrodnicze jako atrakcje kulturowe: przykłady z wyspy Lanzarote*, Turystyka kulturowa, nr 5, s. 35-57
- Kowalczyk A., Derek M., 2010, *Zagospodarowanie turystyczne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa

- Kowalczyk A. i in., 2017, *Zagospodarowanie turystyczno-rekreacyjne geostanowisk. Teoria i praktyka*. Ekonomiczne Problemy Turystyki, nr 37(1), s. 17-37
- Kurek W. [red.], 2008, *Turystyka*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa
- Kwiatkiewicz J. [red.], 1995, *Encyklopedia geografii świata: Azja*, Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa
- Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J., 2002, *Geografia turystyki Polski*. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa
- Liszewski S., 1995, Przestrzeń turystyczna, *Turyzm* 5(2), s.87-103
- Maik W., 1999, *ŚWIAT, A. B. C. Azja II*, Wydawnictwo Kurpisz, Poznań, t.8
- Mikos von Rohrscheidt A., 2010, *Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy* Wydawnictwo KulTour.pl, Poznań
- Pawlikowska- Piechotka A., 2009, *Zagospodarowanie turystyczne i rekreacyjne*. Nova Res-Wydawnictwo Innowacyjne, s. 10-46
- Polakowska A., 2019, *Oman. Travelbook*, Wydawnictwo Helion, Gliwice
- PTTK, 1990, *Inwentaryzacja krajoznawcza Polski, Założenia programowe i organizacyjne*. Wytyczne realizacji, Wyd. PTTK „Kraj”, Warszawa
- Rogalewski O., 1979, *Zagospodarowanie turystyczne*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa
- Rybowska-Cegielska W., Dera J., Kobylińska M., 2016, *Praktyczny przewodnik. Dubaj, Zjednoczone Emiraty Arabskie i Oman*, Wydawnictwo Pascal, Bielsko-Biała
- Sokhalingam C. P., Mani Mekalai N., Sudhahar C., 2013, *Entrepreneurial approach to tourism development in Oman*, *International Journal of Management*, nr 4 (3), s. 48-55
- Świeca A., Brzezińska-Wójcik T., 2009, *Zasoby turystyczne i możliwości ich wykorzystania na obszarze miasta i gminy Nałęczów oraz gminy Wojciechów*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, Lublin, nr 1, s. 141-166
- Winckler O., 2007, *The birth of Oman's tourism industry*, *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*, s. 221-234

www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mu.html [13.05.2020]

www.paca.gov.om/open-data [17.08.2020]

www.paca.gov.om/files/publications/civil-aviation-in-oman-achievements-and-global-aims-2019.pdf [17.08.2020]

www.kpmg.om/en/home/insights/2019/01/2019omanbudget.html [10.08.2020]

<https://data.gov.om/bixytwb/weather?regions=1000000-oman> [12.05.2020]

<https://data.gov.om/OMPOP2016/population> [13.05.2020]

<https://data.gov.om/dedblxg/tourism> [29.07.2020]

www.nfc.om/ [17.08.2020]

www.omanairports.co.om/en/content/about-oman-airport [17.08.2020]

www.omantourism.gov.om/ [06.08.2020]

https://omantourism.gov.om/wps/portal/mot/tourism/oman/home/media/statistics!/ut/p/ao/04_Sj9CPykssyoxPLMnMzovMAfGjzOIitvc1dg40MzAz8fZzMDTyDQzoMg92djC18DfQLshoVAa6W7js!/ [12.08.2020]

<https://mwasalat.om/en-us/Services/City> [17.08.2020]

www.2040.om/wp-content/uploads/2019/10/2040_En.pdf [19.05.2020]

Development of tourist and cultural values of northern and southern Oman

Abstract: Recent decades have confirmed the significant development of the global tourism market, which has great importance for the countries belonging to the Gulf Cooperation Council. The article presents an analysis of the tourist and cultural potential of Oman. The occurrence and availability of accommodation facilities and accompanying infrastructure in the northern and southern parts of the country were compared. The study was based on the analysis of statistics, field observation and written sources. The study describes the trends in changes in tourism in 2011-2018. An important condition for the development of cultural tourism in the analyzed area is the cultural heritage, traditional lifestyle of the Omani people. These elements significantly contribute to the development of tourism focused on learning about the traditions and history of Oman.

Keywords: tourism development, Oman, cultural tourism, tourism potential